

Antti Seitamaa, Helsingin yliopisto

Ammatillisen koulutuksen kerrostuminen Suomessa 1991–2022: ohjausjärjestelmään, ikään ja työelämälähtöisyyteen liittyviä erontekoja ja kompromisseja

Esitys tarkastelee Suomen ammatillisen koulutuksen politiikkaa vuodesta 1991 vuoteen 2022 erityisesti perustutkintojen näkökulmasta. Kehitys on pyörinyt kolmen kysymyksen ympärillä: pitääkö opetus- ja kulttuuriministeriön ohjata koulutusta yksityiskohtaisesti vai antaa toimivaltaa koulutuksen järjestäjille? Pitääkö nuoria ja aikuisia kouluttaa yhdessä vai erikseen? Kuinka työelämälähtöistä koulutuksen tulisi olla? Uudistukset ovat kerrostuneet toistensa päälle mutta jättäneet ratkaisematta näitä kysymyksiä. Oppivelvollisuuden laajentaminen on ristiriidassa amisreformin kanssa, koska se pakottaa päättäjiä tarkastelemaan ammatillista koulutusta henkilökohtaistettujen polkujen sijaan ikäryhmittäin.

Jaan ajanjakson neljään vaiheeseen. 1990-luvun laman jälkeen ammatillisen koulutuksen perustaksi nousivat näyttötutkinnot, nuorten ja aikuisten kahtiajako ja kolmivuotiset perustutkinnot. Vuosina 2001–2008 koulutuksen suosio ja rahoitus kasvoivat työssäoppimisen ja yleisen jatko-opintokelpoisuuden ansiosta. Vuosina 2008–2015 finanssikriisi ja säästöpainheet johtivat uudistusyrityksiin, jotka kaatuivat eduskunnassa mutta jättivät pöydälle amisreformin ainekset. Vuosina 2015–2022 toteutettiin kaksi poikkeuksellisen suurta ja keskenään eriparista uudistusta. Vuonna 2018 voimaan tullut laki yhdisti nuorten ja aikuisten koulutuksen, siirsi toimivaltaa ministeriöltä järjestäjille ja yhdisti tulostavasti ja osaamisperusteisuuden. Oppivelvollisuuden laajentaminen toi nuorten erityisaseman takaisin, ja vuoden 2022 asetus nosti esiin kysymyksen opiskelijoiden oikeudesta lähiopetukseen osaamisperusteisessa koulutuksessa.

Esitys perustuu väitöstutkimustani varten kerättyyn aineistoon, johon kuuluu 43 ammatillisen koulutuksen asiantuntijan haastattelua. Haastateltavina on ollut poliittisia päättäjiä, sidosryhmien edustajia, virkamiehiä, koulutuksen järjestäjiä ja tutkijoita. Lisäksi hyödynnän lainsäädäntöä, hallituksen esityksiä, eduskunta-asiakirjoja, arviointiraportteja ja aiempaa tutkimusta. Toimin Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry:n koulutuspoliittisena asiantuntijana vuosina 2013–2017 ja seurasin ammatillisen koulutuksen kehitysvaiheita lähietäisyydellä.